

ELS SINGULARS ANECDÒTICS

(NOVA SÉRIE)

JULI VALLMITJANA

Juli Vallmitjana és un escriptor personal que el domina l'instint representatiu. Que ho diguin, si no, les seves obres *Els Jambus*, *La Tasca*, *Els Zincalós*, *Sota Montjuïc* i *La Xava*, on l'autor tan naturalment ha fet ascendir fins al regne del teatre i al de la novel·la aquelles baixes classes de la societat que tenen per escenari i per llibre el món, i on elles s'han revelat tan bé per traça del significador, que sempre ha triomfat com a costumista de gent pintoresca i de mal viure.

Jo, per casualitat, vaig intervenir en l'edició del primer llibre d'aquest escriptor, quan els intel·lectuals encara l'ignoraven del tot com a literat, havent-los sols demostrat aficions a la pintura, i sense conèixer-me per res l'autor inèdit.

Recordo que a principis de l'any 1906, un individu ja entrat en temps, que ni sabia de lletra, però que tenia història per la seva astúcia i era capaç de tractar tant amb Déu com amb el diable, i que per certa corredoria industrial anava passant per alguns tallers, fins per impremtes, prenent-se franquesa amb tothom que hi trobava, va venir a proposar-me si em volia cuidar de corregir una obra catalana que tenien per a imprimir en una tipografia del carrer de Cambis Nous, de Barcelona. Jo vaig estranyar molt que en aquella casa, per tal cas, se trobessin en necessitat d'haver de recór-

rer a fora per a corrector, quan en tots els tallers d'impremta de Catalunya sol haver-hi qui tingui, més o menys, nocions de la nostra ortografia, i principalment en els barcelonins, que quasi per tot arreu tenen qui s'encarregui de repassar les proves després de l'autor, per a caçar les errades que es puguin haver escapat (perquè a l'autor, quan no està avesat a corregir, és a qui se li escapen més errades, per motiu de què, tenint el seu escrit fixat en el pensament, ho llegeix de memòria, i li sembla que les lletres ja ho expressen bé, podent-se donar el fet de què sols el canvi d'una lletra tergiversi el sentit en terrible compromís).

—Es que ho volen d'una manera que diuen que ara s'estila, i vós ho sabreu—va indicar-me el proposador.

I jo llavors el vaig voler entendre. I vaig dirigir-me cap a aquella impremta d'on s'havia enviat a cercar-me.

Allí en el taller, el regent me va enterar de tot quant se tractava. Va ensenyar-me un exemplar de l'obra d'Eugeni d'Ors *La Muerte de Isidro Nonell y otras arbitrariedades*, que llavors acabava de publicar-se, i que un argenter de Gràcia, al qual se li havien despertat aficions de literat, li havia portat per a model d'un llibre que ell volia fer editar, en llengua catalana, presentant una col·lecció dels seus assaigs d'escriptor,

i desitjant que li revisessin, posant-se-li en ortografia moderna, de la que anava propagant la casa editorial «L'Avenç» (a la qual després va acollir-se Vallmitjana per a publicar els seus més significats llibres).

Jo vaig prometre fer tot quant en l'assumpte sabés i pogués resultar en bé (que era poc, i, pel manuscrit, vaig veure que calia molt de treball i havent de resultar de mal lluir, tractant-se de l'obra d'un autor incipient en les regles de la gramàtica i estant encarregada l'edició a una impremta purament comercial, no a propòsit per a labors literàries).

El manuscrit estava retolat *Coses vistes i coses imaginades*, i el firmava el nom «Juli v. Colominas», així amb la inicial amb lletra minúscula, avisant-me el regent del taller que l'autor reclamava que allò li deïessin tal com ell ho havia posat.

—Es que aquest senyor es diu Vallmitjana, però no vol ostentar el tal cognom en els seus escrits, perquè, essent conegut i acreditat com a argenter, les idees i els arguments que aquí exposa podrien perjudicar-lo en la seva clientela—se'm va confessar.

I en l'any 1906 va sortir a llum aquell llibre, mal corretgit, com és de suposar i se'n pot convèncer; però no tant malament com si se n'haguessin cuidat sols els operaris de la impremta editora; i amb moltes faltes d'ortografia i de sintaxi, però tampoc amb tantes com n'hi havia comès el novell autor.

Juli Vallmitjana Colominas va començar escrivint molt malament de forma, però ja amb remarcats interès d'assumpte i intenció. El llibre *Coses vistes i coses imaginades*, que el seu autor el dedicà, per igual, als seus amics i als seus enemics, va ésser una col·lecció de contes i impressions sense conjunt, però que s'hi iniciava un temperament, havent-hi un treball, *En Braó*, que ja hi frisava el germen de les obres futures que havien de donar a aquest autor una original i celebrada representació dins de la nostra literatura.

I el cas fou que jo, havent intervingut en la correcció d'aquell seu llibre, no vaig conèixer personalment a Vallmitjana fins després de molt temps d'haver-lo ell publicat, quan el tal Juli v. Colominas ja havia fet estampar un drama que havia escrit, *Els Oposats*, que el nostre amic (oh admirable i malaguanyat amic!) Josep Plana i Dorca ens el va portar a casa del meu germà, recomanant-nos la seva lectura.

Plana i Dorca ens va exaltar en gran manera les condicions de Vallmitjana com a escriptor, amb la vehemència i entusiasme que aquell franc home sempre s'afanyava a fer relluir les qualitats dels seus col·legues, i ens va innovar que ells dos eren conveïns en el seu carrer de Gràcia i que congeniaven com els millors companys.

Al cap de pocs dies va presentar-se a trobar-nos aquell jove del qual n'havíem sentit parlar tan bé, i havent fet coneixença amb nosaltres, desseguida va afirmar tot lo que de la seva amistat ens havia expressat Plana i Dorca.

—Passem moltes tardes els dos en companyia—ens va dir.—Jo li envio un mosso amb una tarja preguntant-li: «¿Té ocupació avui, senyor Plana?» I ell sempre em contesta: «Senyor Vallmitjana, ja sap que jo, per a vostè, no tinc mai ocupació.» I si no vaig jo a casa seva, ell vé a casa meva; i així passem la tarda llegint i conversant. Ell m'és un gran alicient. El senyor Plana val molt!

D'aquesta amistat i admiració va esdevenir que sortís dedicada *La Xava* a Josep Plana i Dorca, nomenant-lo Vallmitjana mestre seu, amb tot i diferenciar-se tant del teosofista l'autor d'aquella novel·la pintoresca (si bé Plana en el seu llibre *Papellones*, publicat en l'època de la seva constant relació amb el conveï, té un sonet que per argument vé a ésser una flor del mateix branc de la literatura que va fer cèlebre al meu biografiat).

Era que els dos amics, en aquella comunicació íntima, atemperant els caràcters fins a congeniar en absolut per la confiança

personal, anaven participant els dos a en-
sems de les mateixes idees; i Vallmitjana
s'influïa espiritualment de les creències del
seu company religiós, i encara que escri-
gués ocupant-se de gitanos i gent perverti-
da, tenia especial interès en estudiar com-
penetrant les teories d'aquell al qual ell
considerava com a mestre; i deia que allò
que llavors escrivia sols eren entretenim-
ents, que les seves aspiracions avençaven
molt més enllà. Ja ho havia iniciat, de certa
manera, en la seva obra *Els Oposats*, drama
més o menys de tesi, que ha restat obscur
al costat del brillant èxit d'*Els Zincolós*.

El drama *Els Oposats* va estrenar-se en
el teatre «Auditori», de Gràcia, en l'any
1908, després d'haver-se publicat l'obra
(que també s'imprimí en nom de Juli V.
Colominas, però ja amb inicial majúscula,
tal com aquí va signat) i quan l'autor en-
cara era verge d'aplaudiments i d'elogis
crítics en periòdics. Va haver-lo d'estrenar
una companyia d'actors mal organitzada, en
unes condicions que a aquella gent se li
podia aplicar el sentit del títol de la tal
producció, i quasi per compromís, en l'a-
cabament d'una sèrie de sessions que allí
uns intel·lectuals s'havien emprès en idea
de teatre íntim. Per aquests motius Vall-
mitjana, en el darrer assaig de la seva obra,
va sofrir exaltades dissidències amb un dels
seus principals intèrprets, barallant-se
ambdós, i l'autor del drama no va assistir a
l'estrena de l'obra, que només va represen-
tar-se una vegada.

A la tarda d'aquell dia, va passar Vall-
mitjana per casa nostra, i ens va explicar el
fet de les violències tingudes.

—Aquesta vetlla, em posaré la gorra,
agafaré el bastó i me n'aniré cap a baix a
Barcelona, a les meves...—ens va dir.

—Doncs ara vós, en aquell home, tin-
dreu un enemic—vaig indicar jo.

—Oh ca! No en tinc cap d'enemic sinó
en mi mateix. En saber-me vèncer jo ma-
teix, ja n'hi ha prou—va respondre amb
intenció l'interessat teosofista.

Molts dies passava a veure'ns, i quasi

sempre acompanyat, unes vegades d'un
trinxeraire, que ell deia que li servia molt
per als experiments en les incursions pels
llocs de la baixa societat barcelonina; i al-
tres, la majoria, del jove dibuixant Josep
Martrus, que el tenia acollit a casa seva,
com a estimulador, esperant la proporció
de marxar aquell artista a París, assegurant
Vallmitjana que prou bé sabia dirigir-li.

Va fer-nos imprimir una novel·la, *De la
Ciutat Vella*, que jo mateix li composava
en el nostre taller. Ens donava l'original de
poc en poc, a mesura que ell anava escri-
vint-lo; de cada full de setze pàgines que
imprimíem n'hi portava un plec a casa seva,
i l'autor me presentava el nou original. Me
feia pujar a un alt departament que hi ha-
via al capdavant de la quadra del taller
d'argenteria, on el nostre escriptor tenia la
seva improvisada cambra de treball, i on
sovint se reunia amb el company Martrus,
vora una taula plena de llibres i papers, i
allí em llegia amb molt goig tot quant ha-
via fet en continuació de l'obra empresa,
abans d'emportar-m'ho per a compondre-ho,
sol·licitant amb íntima franquesa i generosa
confiança el meu parer, que sempre solia
ésser d'amic entusiasta.

En aquell temps, en l'any 1908, Vallmit-
jana ja havia avençat notablement en la
pràctica d'escriure, i sabia donar millor im-
portància als seus treballs, que quasi tots
els explicava de paraula abans de trans-
criure'ls en lletres, fent comprendre en l'ac-
ció viva que devia sofrir horrible lluita
l'home amb el literat.

Degut a la molta feina que teníem en la
nostra impremta i essent difícil d'activar
amb els nostres comptats medis materials,
no podíem anar tan depressa com hauríem
volgut en l'edició de l'obra *De la Ciutat
Vella*, i allò impacientava extraordinària-
ment a l'autor, que en tenir-nos avençat
original per a un full de setze pàgines i en
trigar alguns dies en ésser-li enllestir i en-
tregat el plec ja s'atribulava, faltant-li aten-
ció i fins voluntat per a estudiar i escriure.
Un dia fatal, després d'haver vingut ja

dues vegades el nostre client a queixar-se, va presentar-se enfadat, ordenant irremissiblement que acabéssim el llibre en aquell mateix original que teníem i que el féssim enquadrar desseguida, sense arribar al final de la novel·la, que ja hi hauria una segona part.

A mi em va sorprendre i disgustar aquell estrany punt de gènit, i en major grau veient que el resolut, després, ja no va acostar-se més a casa nostra. Vam passar alguns anys en què, en trobar-nos, ni ens saludàvem. Jo no li tenia pas odi. La sorpresa i el disgust havien anat fent-se condol d'amistat en el meu cor; i vaig celebrar els èxits de l'escriptor que jo havia conegut en els seus principis, abans de presentar-se al públic, i que l'havia tractat amb confiada intimitat en els seus iniciaments. Barcelona i Catalunya en complet van saber qui era Juli Vallmitjana, i fins per tota Espanya va transcendir la novetat del teatre d'aquest autor amb l'estrena a Madrid del seu drama *La Mala Vida*, traduït al castellà.

Cert temps després d'aquella estrena, estant jo empleat en una relatoria de l'Audiència de Barcelona, va comparèixer Juli Vallmitjana a veure a l'oficial Alexandre Bros, gran amic i amant de la literatura, com de totes les arts. Notant Bros que no ens parlàvem amb Vallmitjana, suposant que no ens coneixíem, ingènuament, va presentar-nos. Tant l'un com l'altre vam

tornar a donar-nos la mà amb expressiva franquesa, com si no hagués esdevingut mai res interrompent la nostra amistat.

—Ara trigarem a veure'ns de nou, perquè me'n vaig a passar una temporada a Madrid, que l'Enric Borràs m'hi ha d'estrenar un altre drama—va anunciar-me ell.

I no l'he vist més, ni n'he sabut res més sinó aquests detalls que referiré a continuació :

Entrant en coneixença i en parentiu amb Màrius Güell, per la branca de la família de la meva muller, vaig anar a casa d'aquell cosí, i, entre diferents quadros que allí vaig trobar ostentats, desseguida vaig fixar-me en un dibuix que F. Pascual i Monturiol va fer en propaganda de *La Tasca*, i en un retrat de Vallmitjana dedicat al meu parent.

—¿Sóu amics amb Juli Vallmitjana?—vaig preguntar a Màrius.

—Quan jo era empresari de teatre vaig fer-li estrenar *Els Jambus* i *La Tasca*, que ningú s'hi atrevia, i van resultar de primera—va respondre l'interpel·lat, arrançant-se la corbata i amb aquella seva expressió d'amabilitat i franquesa en senyal d'home intel·ligent.—Ara fa molt temps que no l'he vist. En la darrera vegada que vaig parlar amb ell va dir-me que estava estudiant el llenguatge dels jueus, per a poder escriure referent a aquesta nissaga, i que no escriuria res més, absolutament, fins que el sabés.

PLÀCID VIDAL

